

ТЭГЕРАН VS ЭР-РЫЯД

Ці здольныя Іран і Саудаўская Аравія ўстрымацца ад эскалацыі канфлікту?

Пачатак 2016-га на Блізкім Усходзе атрымаўся надзвычай гарачым. Канфлікт паміж дзвюма ключавымі дзяржавамі неспакойнага рэгіёна — Іранам і Саудаўскай Аравіяй — разгарэўся з новай сілай. Ды з такой, што дэстабілізацыя выклікала занепакоенасць ва ўсім свеце. Гэта адзначылі афіцыйныя прадстаўнікі ЗША і Расіі, ААН, а таксама шэрагу еўрапейскіх і азіяцкіх краін. Не кажучы ўжо пра Блізкі Усход, які ў большасці падзяліўся на непрамірымыя лагера — саюзнікаў Тэгерана і Эр-Рыяда. Нездарма Савет бяспекі ААН заклікаў абодва бакі «падтрымліваць дыялог і зрабіць крокі па змяншэнні напружанасці ў рэгіёне». Сярод найбольш песімістычных прагнозаў аналітыкаў — разгортванне поўнамаштабнага ваеннага канфлікту, у які будучы ўцягнуты шэраг краін. Ці ўдасца Тэгерану і Эр-Рыяду спыніцца каля небяспечнай мяжы?

СУПРАЦЬ ЛЮДСКАСЦІ

Галоўнай прычынай цяперашняй эскалацыі супрацьстаяння Ірана і Саудаўскай Аравіі стала смерць шыіцкага прапаведніка Німра ан-Німра, які быў пакараны разам з амаль паўсотняй чалавек у Эр-Рыядзе. Вестка аб гібелі шэйха выклікала абурэнне

аўтамабільны мост працягласцю 25 кіламетраў, але і адметныя адносіны. Эр-Рыяд выступае гарантам захавання ва ўладзе ў Манама суніцкай дынастыі. Калі падчас «арабскай вясны» бахрэйнскія шыіты паднялі паўстанне, саудыты накіравалі на востраў тысячу вайскоўцаў і навялі парадак.

яго аднаверцаў у шэрагу краін. Духоўны лідар іракскіх шыітаў аятала Алі аль-Сістані назваў яго «пакутнікам», а пакаранне смерцю — актам «неправамернай агрэсіі». Шэйх Абдул-Амір Кабалан з Лівана зазначыў, што гэта «злачынства супраць людскасці, якое будзе мець наступствы ў найбліжэйшы час». Яшчэ больш жорстка выказаўся духоўны лідар Ірана аятала Алі Хаменеі. «Несправядліва пралітая кроў гэтага прыгнечанага пакутніка, без сумнення, не застаецца без наступстваў. Божая адплата чакае Саудаўскую Аравію», — паабяцаў ён.

Пакуль духоўныя лідары рабілі гучныя заявы, простыя шыіты выказвалі сваё абурэнне на вуліцы. У Бахрэйне пачаліся хваляванні. Гэтае каралеўства, дзе сёння суніцкая меншасць кіруе шыіцкай большасцю, шэйх ан-Німр марыў аб'яднаць з правінцыяй Эш-Шаркія, якая б вызвалілася ад улады саудытаў. Пра тэставалі і ў родным горадзе пакаранага смерцю шэйха Эль-Катыфе, а таксама ў іншых населеных шыітамі гарадах вахабіцкага каралеўства. Але галоўныя падзеі разгарнуліся ў Тэгеране, дзе раз'юшаны натоўп узяў штурмам саудаўскае пасольства.

Хоць дыпламаты былі эвакуіраваны і ніхто з іх не пацярпеў, Эр-Рыяд палічыў інцыдэнт дастаткова падставай для таго, каб разарваць адносіны з Ісламскай Рэспублікай. Прыклад старэйшага таварыша неўзабаве пераняў і Бахрэйн. Справа ў тым, што Саудаўскую Аравію і астравінае каралеўства злучае не толь-

Разарваў дыпадносіны з Тэгеранам і Судан, які моцна залежыць ад саудаўскай фінансавай дапамогі. Улады Кувейта абвясцілі, што адклікаюць свайго пасла з Ірана. Праўда, у адпаведнай заяве не ўдакладняецца, як гэты крок паўплывае на дыпламатычныя адносіны дзвюх краін.

Аб'яднаныя Арабскія Эміраты, нягледзячы на відавочны ціск, толькі панізілі статус дыпадносінаў з Ісламскай Рэспублікай. І гэта не дзіўна, калі ўлічыць, што для ААЭ Іран — другі па значнасці эканамічны партнёр. Не выключана, што спіс краін, якія разарвалі дыпадносіны з Тэгеранам, папоўніць і Егіпет.

Тэгеран абвінавачваў Саудаўскую Аравію ў авіянападзе на іранскае пасольства ў Емене. Паводле паведамлення Міністэрства замежных спраў Ірана, у выніку бамбавання пацярпеў персанал дыпмісіі. Абстрэл быў зроблены наўмысна ў парушэнне ўсіх міжнародных канвенцый, якія абараняюць дыпламатычныя місіі,

заявіў прэс-сакратар МЗС Ірана Хусейн Джабары Ансары. Саудаўская Аравія, па словах Ансары, нясе адказнасць за разбурэнні і раненні, атрыманыя супрацоўнікамі пасольства.

НАЗАД, У СЯРЭДНЯВЕЧЧА?

Такім чынам развіваецца сітуацыя. Прынамсі пакуль. А што вядома пра чалавека, смерць якога выклікала такі водгук на Блізкім Усходзе? Шэйх ан-Німр быў добра вядомы сярод шыіцкай часткі насельніцтва Саудаўскай Аравіі. Асаблівай папулярнасцю яго погляды карысталіся ў правінцыі Эш-Шаркія на ўсходзе краіны. У гэтым рэгіёне, у адрозненне ад астатняй тэрыторыі каралеўства, шыіты складаюць не меншасць, а большасць. Тут таксама знаходзяцца асноўныя саудаўскія нафтавыя радовішчы. Зразумела, што да Эш-Шаркіі прыкавана асабліва ўвага ўлад. Шыіцкія выступленні, якія разгарнуліся тут на хвалі «арабскай вясны», былі жорстка задушаны. Німра ан-Німра, які на працягу многіх гадоў адкрыта гаварыў пра дыскрымінацыю шыітаў, арыштавалі (пры затрыманні параніўшы ў нагу) і абвінавачвалі ў тым, што ён стварае пагрозу нацыянальнай бяспецы краіны.

Ан-Німр быў прадстаўніком маладога пакалення шыіцкіх прапаведнікаў у Саудаўскай Аравіі, якое — у адрозненне ад старэйшага пакалення — больш свабодна і актыўна кажа пра практычна бяспраўнае становішча шыіцкай супольнасці ў Каралеўстве. У 2011-м ён публічна падтрымаў дэманстрацыі шыітаў ва Усходняй правінцыі, якія патрабавалі правядзення рэформаў у краіне і арганізацыю выбараў у мясцовыя органы кіравання. Аднак ні разу пры гэтым не выказаў ніводнага лозунга на карысць узброенага змагання супраць улад. Ён, дарэчы, быў папулярны не толькі сярод шыітаў, але і невялікай часткі суніцкага насельніцтва, якое было незадаволена палітыкай кіруючай дынастыі. І дасягнуў ан-Німр такога водгуку таму, што пазіцыю сваю фармуляваў не толькі і не столькі канфесійнымі тэрмінамі, а

«У XXI стагоддзі мы вяртаемся ў Сярэднявечча, калі асноўным фактарам войн была рэлігія, а не захоп тэрыторый, — лічыць старшы навуковы супрацоўнік Інстытута ўсходназнаўства РАН Уладзімір Ахмедаў. — Гэта змяняе магчымасць дасягнення дамоўленасцяў па самых вострых канфліктах у рэгіёне».

ДВА БАКІ АДНОЙ СПРЭЧКІ

Варожасць паміж Тэгеранам і Эр-Рыядам тлумачыцца не толькі падзеямі апошніх дзён, яна мае глыбокія рэлігійныя, гістарычныя і палітычныя карані. Іран і Саудаўская Аравія прадстаўляюць сабою два бакі ў тысячгадовай спрэчцы, вытокі якой знаходзяцца ў самым сэрцы ісламу, — паміж сунітамі (дарэчы, да іх адносяцца 85—90 працэнтаў мусульман) і шыітамі.

Пасля смерці прарока Мухамеда ў 632 годзе яго паслядоўнікі раскалоліся з-за пытання, хто з'яўляецца яго законным спадчыннікам. Аднак

вельмі важна не перабольшваць значэнне гэтага разыходжання. І суніты, і шыіты падзяляюць фундаментальныя перакананні і традыцыі, яны стагоддзямі жылі побач. Варожасць у іх адносінах лягчэй растлумачыць з пункту гледжання змагання за ўладу на Блізкім Усходзе і за яго межамі.

Статус Ірана і Саудаўскай Аравіі, як вядучых прадстаўнікоў адпаведна шыітаў і сунітаў у ісламе, заўсёды вызначаў іх знешнюю палітыку. Абедазве дзяржавы шукалі саюзнікаў сярод краін, якія падзяляюць іх тэалагічныя погляды, а таксама падтрымлівалі субратаў па рэлігіі ў тых дзяржавах, дзе ва ўладзе былі прадстаўнікі іншага кірунку ісламу. Тэгеран і Эр-Рыяд апынуліся на процілеглых баках канфлікту ў Сірыі, Іраку, Емене, Бахрэйне і Ліване.

«Іран і Саудаўская Аравія не з'яўляюцца ні натуральнымі саюзнікамі, ні натуральнымі сапернікамі. Яны — натуральныя ворагі, якія доўгі час канкуруравалі, паколькі з'яўляюцца вядучымі вытворцамі нафты і самаабвешчанымі абаронцамі шыіцкага і суніцкага ісламу адпаведна, — адзначыў прафесар універсітэта Паўднёвай Фларыды Махсен Мелані. — Мы маем справу не толькі з сутыкненнем інтэрпрэтацый, а з гіганцкім разрывам, халоднай вайной, якая разгортваецца паміж Саудаўскай Аравіяй і Іранам. Гэта вайна мае дачыненне да геапалітыкі, а таксама да ўлады і ўплыву».

ВАРЫЯНТ «ТРОЛІНГУ»

Тут нельга не ўлічваць і эканамічныя фактары. Асобныя аналітыкі імкнучы ў разрыве дыпламатычных адносін з Іранам убачыць спробу саудытаў падпіхнуць нафтавыя каціроўкі ўгару. З-за падзення цен на «чорнае золата» дэфіцыт бюджэту Саудаўскай Аравіі летас дасягнуў рэкордных 367 млрд рыалаў (\$97,9 млрд). Гэта складае амаль 15% ад ВУП каралеўства. Сёлета Эр-Рыяд упершыню за апошнія восем гадоў выпусціў у абарот дзяржаблагіццэ, а таксама замарозіў шэраг інфраструктурных праектаў. Разгорнуты план рэформаў, разлічаны на некалькі гадоў, утрымлівае меры па развіцці неэнергетычных крыніц прыбытку, а таксама эканамічныя і сацыяльныя пераўтварэнні.

Каб рэальна паўплываць на нафтавыя ценны, патрабуецца ўсё ж заўважае абмежаванне прапановы, нахшталь таго, якое магла б даць блакада марскіх шляхоў транспартвання нафты з Ірана. Такая небяспе-

ка ёсць, асабліва калі ВМС Саудаўскай Аравіі атрымаюць падтрымку іншых арабскіх манархій і краін Персідскага заліва. Падобнае развіццё падзеяў здольнае моцна ускладніць эксперт з Ірана, які перавышае 1 млн барэляў у дзень, і негатыўна адбіцца на планах росту паказчыка пасля канчатковага зняцця санкцый. Калі мець на ўвазе нізкія нафтавыя ценны, якія з ростам паставак Тэгерана могуць асесці яшчэ мацней, «пазлы» складваюцца ў агульны малюнак.

І без таго няпростыя адносіны Саудаўскай Аравіі і Ірана абвастраліся яшчэ больш. Абедазве дзяржавы — галоўныя сапернікі ў рэгіёне, якія змагаюцца за ўплыў на Блізкім Усходзе. Пакаранне смерцю аль-Німра агаліла фундаментальныя супярэчнасці паміж шыіцкім Іранам і суніцкай манархіяй. Такі крок — сведчанне ўнутраных праблем Саудаўскай Аравіі: прыбыткі Эр-Рыяда імкліва скарачаюцца, а ў каралеўскай сям'і абвастраецца канкурэнцыя паміж рознымі класамі. Усё гэта ўзмацняе апасенні перад народнымі пратэстамі, увасабленнем якіх і быў шыіцкі прапаведнік. Тыя ж фактары здольныя стаць прычынай далейшай эскалацыі канфлікту. Аднак і ў Іране ёсць сілы, зацікаўленыя ў абвастрэнні, — праціўнікі ядзернай дамоўленасці і далейшай нармалізацыі адносін з Захадам. Але нават калі цяпер у Тэгеране прыдумваюць эфектыўны і найменш затратны варыянт адказу, няма ніякіх гарантый, што праз нейкі час Саудаўская Аравія не паспрабуе знайсці новы спосаб «патроліць» Іран.

Захар БУРАК.

